

जॉन डीवी महोदयस्य शिक्षादर्शनम्

डॉ शेखरेड्डि:
सहाचार्यः,
शिक्षाशास्त्रविभागः

सज्जीकरणम् -
आसराफ आलम
खाँन

जीवनवृत्तम् -

शिक्षाविद् जान् डीवी महोदयस्य जन्मः
अक्टबरमासे १८९५ तमे वर्षे बभूव।

•स्नातकपरीक्षायां सः दर्शनविषये योग्यतायाः
प्रदर्शनम् कृतवान्।

•भिन्न-भिन्नविश्वविद्यालये सः दर्शनविभागे
शिक्षकः आसीत्।

•सः एकः प्रयोगशाला विद्यालयस्य १८९६ तमे वर्षे
उन्मोचनम् अकरोत् ।

•दर्शने मनोविज्ञानस्य तथा शिक्षायाः विषयस्य
प्रयोगशालायाः, तथा सम्बन्धः स्यात्।

- एषः महोदयः व्यवहारवादी आसीत्।
- तस्य प्रसिद्धानि पुस्तकानि बहूनि सन्ति।
- हाउ वि थिङ्क।
- डेमोक्रेसि एन्ड एडुकेशन।
- दि स्कूल एन्ड दि सोसाइटी।
- स्कूल आफ टुमरो।

प्रायोगिकः विद्यालयः-

- डीवी महोदयेन प्रायोगिकः विद्यालयस्य स्थापना १८९६ तमे संवत्सरे शिकागोनगरे कृतवान्।

- रचनात्मकपाठ्यक्रमस्य अनुसारे चतुर्वर्षादाराभ्य त्रयोदशवर्षपर्यन्तं बालकं शिक्षां ददाति।
- यत्र प्रामाणिकप्रयोगेण शिक्षणसिद्धान्तस्य परीक्षा तथा सिद्धान्तस्य एवं ज्ञानस्य अन्वेषनं कुर्यात्।

शिक्षादर्शनम् -

- शिक्षा सामाजिकी प्रक्रिया भवति।
- समाजात् वहिः समाजं प्रति कर्तव्य मुखः तस्य कोऽपि महत्वं नास्ति।
- विद्यालयेन विकासः एवं रचनात्मकता बालकस्य मध्ये आगच्छति।

- मनोविज्ञानस्य साहाय्येन बालकान् रचनात्मककार्ये संलग्नं कुर्यात्।
- वस्तुतः शिक्षा जीवनस्य क्रिया भवति, न तु जीवनस्य कोऽपि भविष्यनिर्माणार्थम्।

शिक्षाप्रक्रियायाः अङ्गाः-

- मनोविज्ञानम्
- समाजः
- मनोविज्ञानोपरि आधारितः शिक्षा समाजोन्मुखीः भवति।
- विद्यालये एकः विशिष्ट समाजे बालकः तत्र स्थित्वा शिक्षां गृह्णन्ति।

शिक्षायाः उद्देश्यानि –

- वर्तमानजीवने उचितसाधनस्य उपयोगः भविष्यार्थं निर्मितं भवति।
- शिक्षायः उद्देश्यं बालकस्य रूचेः अनुसारं बालक,य सम्यकविकासः भवति।
- सामाजिककुशलताया तस्याधारभूतः भवति।

शिक्षापद्धतिः –

- क्रियानुभवः पद्धतिः बालकस्याभिरुचेः अनुसारेण तथा प्रयोगितायाः आधारेण भवेत्।

पाठ्यक्रमः –

पाठ्यक्रमः –

- पाठ्यक्रमे पठन, लेखन, गणन, हस्तकलाकार्यं तथा चित्रकलायाः समावेशः भवेत्।
  - शिक्षकानुभवानां तथा समस्यानां गृहीत्वा पाठ्यक्रमस्य पूर्तिः भवेत्।
  - बालकैः पूर्वार्जितं ज्ञानं भविष्यच्च ज्ञानार्जनं निमित्तं आधाररूपः भवेत्।
- पाठ्यक्रमः बालकानां वर्तमाननुभवोपरिः
निश्चितभवेत्।

अनुशासनम् -

समाजोन्मुखीशिक्षायाः बालकस्य सहयोगेन तथा विद्यालयस्य कार्येण तस्यावश्यकतानां पूर्तिः कृत्वा वयम् आज्ञापालनम्, अनुशासनम्, नियमादिनां चरित्रनिर्माणस्याङ्गं भवेत्। विद्यालये अनुशासनस्य स्थापना भवेत्।

शिक्षकस्य स्थानम्-

- डि.वी. महोदयस्य मतानुसारं विद्यालय एकं मनोवैज्ञानिक तथा सामाजिकावश्यकता भवति।
- निरीक्षणाय सहयोग करणाय तथा बालकाय उत्साहप्रदानाय शिक्षकस्याधिकारः भवति।
- बालकस्य कार्यं क्षेत्रान् बहिः नगच्छेत् तथा अनुशासनेन विना भवेत्।

धन्यवा
दाः